

Shuningdek raqamli iqtisodiyot – bu noldan boshlab yaratilishi lozim bo‘lgan qandaydir boshqacha iqtisodiyot emas. Bu yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratish, ularni kundalik hayotga joriy etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga ko‘chirish deganidir. Bu tizimning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- yuqori darajada avtomatlashtirilganlik;
- elektron hujjat almashinuvi;
- buxgalterlik va boshqaruv tizimlarining elektron integratsiyalashuvi;
- ma’lumotlar elektron bazalari;
- CRM (mijozlar bilan o‘zaro munosabat tizimi) mavjudligi;
- korporativ tarmoqlar.

Qulayliklari esa:

1. To‘lovlar uchun xarajatlar kamayadi (masalan, bankka borish uchun yo‘lkira va boshqa resurslar tejraladi).
2. Tovarlar va xizmatlar haqida ko‘proq va tezroq ma’lumot olinadi.
3. Raqamli dunyodagi tovar va xizmatlarning jahon bozoriga chiqish imkoniyatlari katta.
4. Fidbek (iste’molchi fikri)ni tez olish hisobiga tovar va xizmatlar jadal takomillashtiriladi.
5. Tezroq, sifatliroq, qulayroq.

Xulosa qilib aytganda, “Raqamli” atamasi barcha sohalarda axborot texnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi. Agar oddiy iqtisodiyotda moddiy buyumlar asosiy resurs hisoblansa, raqamli iqtisodiyotda bu qayta ishlanadigan hamda uzatiladigan axborot – ma’lumotlar bo‘ladi. Ularning tahlilidan so‘ng esa to‘g‘ri boshqarish bo‘yicha yechim ishlab chiqiladi.

Shuningdek, davlat innovatsion va raqamli ekotizimni qo‘llab-quvvatlash sohasida raqamli ta’limning zamonaviy metodlarini qo‘llab-quvvatlashi, innovatsion xizmatlarni samarali tartibga solish normalarini ishlab chiqishi, yangi bozorlarni o‘zlashtirishda ko‘maklashishi hamda texnologik jarayonlarning chuqurlashuvida yuzaga chiqadigan risklarni pasaytirish choralarini ko‘rishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 24 yanvarda Oliy Majlisga yo‘llagan Murojaatnomasi.
2. Kelly K. New Rules for the New Economy: 10 radical strategies for a connected world / K. Kelly. – New York: Viking, 1998.
3. J.B. Dixit Fundamental of computer programming and IT. – Laxmi Publication PVT. Ltd., 2011. - 557 p.
4. Hickerson. Business and Infomiation Systems 3/e. N. Y.: John Wiley & Sons, 2000.
4. Ostanaqulov M. Iqtisodiy tahlil va audit. Darslik. - T: Talqin. 2008. 424 b
5. Qosimova G. Davlat byudjeti ijrosining g‘aznachilik tizimi. O‘quv qo‘llanma. - T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2008; 372 b
6. Хайдаров Б.Х. Иқтисодий ислохотларни ривожлантиришда камбағалликни қисқартириш. Иқтисодиёт ва таълим / 2021 йил, 4-сон. 288-292 б.

KO‘NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRUVCHIO‘QITISH MASHQLARI – KOMMUNIKATIV LEKSIKANI O‘RGATISHNING ASOSI

**Shodiyev Muhiddin Berdimuradovich,
Yakubov Fazliddin Utaganovich**
Jizzax politexnika instituti

Annotatsiya: O‘quvchilar nutqini o‘stirishda nemis tili o‘quv fanidan o‘tkaziladigan mashg‘ulotlardagi mashqlar bilan uzviy ravishda bog‘lanadi. Nemis tili darslarida o‘quvchilar

o'ylashni, ko'rganlari, eshitganlari, o'qiganlari haqida mulohaza qilish borasida va uni to'g'ri bayon qilishni o'rganadilar. Mashqlar o'quvchilarni charhlaydi va o'zga tilda erkin muloqot qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

Tayanch so'zlar: *ko'nikma, malaka, information mashq, leksik material, tinglab tushunish, shartli - leksikani boyitish.*

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ta'kidlanganidek, zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan, texnika va texnologiyalarning yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish O'zbekiston taraqqiyotining muhim shartidir. Ushbu tizimning pirovard maqsadi Prezidentimiz Islom Karimovning "Ta'limning yangi modeli jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin shaxsning shakllanishiga olib keladi." degan so'zlarida yorqin o'z ifodasini topgan. O'quvchilar bilimini oshirish, ularni mustaqil O'zbekistonimiz uchun yetuk kadr qilib tayyorlash pedagoglarning asosiy maqsadi sanaladi. Bu boradagi ishlar "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Kadrlar tayyorlash" Milliy dasturi, shuningdek, Prezidentimiz va hukumatimizning sohaga doir qator qaror va farmonlari asosida tashkil etilmoqda. Nemis tili darslarida malaka vako'nikmalarni mashqlar sistemasida aks ettirishi deyilganda tinglab tushunishni o'rgatish mashqlari, gapirishni o'rgatish mashqlari, o'qishni o'rgatish mashqlari va yozuvni o'rgatish mashqlari kiradi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida nemis tili darslarini tashkil etish jarayonida o'quvchilarda ko'nikma va malakalarni shakllantirish katta ahamiyatga ega. Avvalo biz ko'nikma va malaka nima degan savolga javob berishimiz kerak. Ko'nikma deganda ongli bajariladigan avtomatlashgan tarkibiy qism tushuniladi. Leksika, grammatika, talaffuz ko'nikmalari- ongli bajariladigan chet tilda nutq malakasining avtomatlashgan tarkibiy qismi hisoblanadi. A.N. Leontev "ko'nikma" to'g'risida quidagicha fikr bildiradi: "Ko'nikma-mustahkamlangan operatsiya" Bilim, ko'nikma, malaka hosil qilish- shakllantirish, rivojlantirish, takomillashtirishni tashkil etadi. Malaka so'zi arabcha so'zdan olingan bo'lib, ong ishtirokisiz avtomatlashlashgan faoliyat hisoblanadi. Masalan chet tilida nutqiy faoliyat, gapirish, tinglab tushunish, o'qish, yozuv malakalari; chet tilida nutq malakalari (bu leksik grammatik va talaffuz ko'nikmalaridan tarkib topadi.). Malaka oshirish deganda shakllantirish, rivojlantirish va takomillashtirish tushuniladi. Bu degani esa bilim, ko'nikma va malaka degani tushuniladi. Til materialini egallashda leksik, grammatik va fonetik mashqlar asosiy o'rinni egalladi. Leksik mashqlar ko'nikma hosil qilish bobida ushbu bosqich muhim ahamiyat kasb etadi. Leksik mashqlar. Leksik mashqlar information va operation qismlardan tashkil topadi. Birinchi qismi ko'rsatma berish va ijro namunasi bo'lib, tilga oid qoida bilan hamda nutq amaliyotini birlashtiruvchi oraliq mashqlaridan iborat. Ikkinchidan operation mashqlarda leksik material asosida nutq harakatlari egallaydi. Mashqdagi muayyan element- leksik operatsiyani egallash doimiy asosiy vazifa qilib qo'yiladi. Masalan: "Matnni o'qin, ajtarib ko'rsatilgan so'z (so'z birikmasi, gap)ga e'tibor bering" mashqidagi birliklar shular jumlasidandir. Ko'nikmaga erishish murakkab jarayon bo'lganligidan, har bir yangi so'z bir nechta (miqdori so'zning xususiyatiga bo'g'liq) mashqda yoki mashqlar majmuasida takror -takror ishlatiladi. Har bir mashq tegishli operatsiyani egallab olishga mo'ljallanadi. Mashqlarning asosiy turlari quidagilar: 1. real lug'at boyligini o'zlashtirish, lug'at tarkibini kengaytirish ularni fahmlash orqali bilib olish ko'nikmalarini hosil qiladigan va mashqlar; 2. retseptiv (tinglab va o'qib tushunish) va reproduktiv (gapirish, qisman yozuv) leksik mashqlar; 3. leksik birlikning har xil turlari (so'z, turg'un so'z birikmasi, nutq birligi)ni o'rganish mashqlari. Mashq turlari, o'z navbatida, yana kichik guruhlariga bo'linadi: Joyiga ko'ra (sinf,uy) shakli va usuliga qarab (og'zaki va yozma, yolg'iz yoki xor bilan, mustaqil yoki muallim rahbarligida), ona tiliga munosabati nuqtai nazaridan (chet tilida yoki ona tili va chet tilda), amallarni mustahkamlashga oid (biriktirish, o'zgartirish- reproduksiyada, tanlash, guruhlash, o'xshatish, farqlash-retsepsiyada, tuzilishi jihatdan (bir turdagi yoki har xil birliklar ishtirokida), yordamchi vositalar qo'llash bilan (ko'rgazmalilik) texnika vositalari, dasturlashtirish elementlari yordamida), o'zlashtirish bosqichlaridan kelib chiqib (dastlabki egallash, mashq qilish, amaliyot, takrorlash, nazorat qilish h.k mashqlari bajariladi. Boshlangich bosqichda asosan, og'zaki, kontekstli, bir tilli (chet tilda)

mashqlar sinfda, muallim boshchiligida, xor bilan, rasmlardan foydalanib bajariladi. O'rta bosqichda mashqlarning katta qismi uyda, yozma shaklda, muallim bevosita boshqarmaydigan fonogramma holida, kontekstli va kontekstdan tashqari, yakka tarzda, ikki tilda bajarishga mo'ljallanadi. Yuqori bosqichda leksik mavhum otlarga suyanib, kontekstdan tashqarida va kontekstda, ichki imkoniyatini potensial lug'atini boyitish, yangi so'z ma'nosini fahmlab olish, leksik operatsiyalarni ong ishtirokisiz erkinqo'llay olish kabi mashqlar bajarilishi tavsiya etiladi, Kommunikativ leksikani o'rgatish deganda, o'quvchilarga tilning talaffuzi, lug'ati, sintaktik qurilishi va bog'lanishli nutqning aktiv egallashlariga yordam beradigan o'qitish metyodlarini qo'llash tushuniladi. Nemis tili darslarida kommunikativ leksikani o'rgatish uchun, shuningdek, o'quvchilar nutqini o'stirish uchun bir necha shartga rioya qilish zarur:

1. Kishi nutqining yuzaga chiqishi uchun talab bo'lishi kerak. O'quvchilar nutqini o'stirishning metodik talabi o'quvchi o'z fikrini, nimanidir og'zaki bayon qilish xohishi va zaruriyatni yuzaga keltiradigan vaziyat yaratish hisoblanadi.

2. Har qanday nutqning mazmuni, materiali bo'lishi lozim. Bu material qanchalik to'liq, boy, qimmatli bo'lsa, uning kommunikativ bayoni shunchalik sermazmun bo'ladi.

3. Fikr tinglovchi tushunadigan so'z, so'z birikmasi, gap, nutq oborotlari yordamida ifodalansagina tushunarli bo'ladi. Shuning uchun muloqotni muvafaqqiyatli amalga oshirishning asosiy sharti-leksikani boyitish, leksik birliklarni mukammal egallash, umuman so'z boyligiga ega bo'lishi va til leksikasi bilan qurollantirish hisoblanadi. Kommunikativ leksikani o'rgatish quyidagi aspektlarni o'z ichiga oladi:

- O'rganilayotgan tilning adabiy til normalarini o'zlashtirish.
- Muloqot uchun zarur bo'lgan muhim nutq malakalarini o'zlashtirish.
- Oquvchilarga muloqotni o'rgatish va nutq malakalarini takomillashtirish. O'qitish mashqlari orqali leksikani o'rgatishda asosiy uch yo'nalish aniq ajratiladi:

- So'z ustida ishlash
- So'z birikmasi va gap ustida ishlash
- Bog'lanishli nutq ustida ishlash

So'z, so'z birikmasi va gap ustida ishlash uchun lingvistik baza bo'lib, leksikologiya (frazologiya va stilistika) bilan birgalikda, morfologiya, sintaksis bo'lib xizmat qiladi; bog'lanishli nutq esa mantiqqa asoslanadi. Kishilar tildan fikr bayon etish quroli sifatida foydalanadilar, Ular o'z fikrlarini ovoZ bilan eshittirib bayon qilishdan oldin u haqda o'ylab oladilar. Bu ichki nutq hisoblanadi. Ichki nutq eshittirilmagan va yozilmagan "o'ylangan" fikrlangan nutqdir. Tashqi nutq tovushlar yordamida eshittirilib yoki grafik belgilar bilan yozilib, boshqalarga qaratilgan nutqdir. Ichki nutq materialni tushunish va yodda saqlashga yordam beradi. Kommunikativ leksikani o'rgatishda og'zaki nutq ko'pincha dialog tarzda, yozma nutq esa monolog tarzda bo'ladi. O'qitish mashqlari orqali kommunikativ leksikani o'rgatishda o'quvchilar nutqiga quyidagi talablar qo'yiladi:

- O'quvchi so'z boyligiga ega bo'lishi kerak.
- O'quvchi so'zlardan to'g'ri foydalanishi kerak.
- O'quvchi nutqi aniq bo'lishi kerak.
- O'quvchi gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzishi kerak.
- O'quvchi ravon gapirishi kerak.

O'quvchilar nutqini o'stirish nemis tili o'quv fanidan o'tkaziladigan mashg'ulotlardagi mashqlar bilan uzviy ravishda bog'lanadi. Masalan, nemis tili darslarida o'quvchilar o'ylashni, ko'rganlari, eshitganlari, o'qiganlari haqida mulohaza qilish borasida va uni to'g'ri bayon qilishni o'rganadilar. Demak ko'p mashq qilish o'zining ajoyib samarasini beradi. Mashqlar o'quvchilarni charhlaydi va o'zga tilda erkin muloqot qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1) Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi, T., O'qituvchi, 2012.
- 2) Zaripova R.A. Chet tillar o'qitish metodikasidan qo'llanma, -T., O'qituvchi, 1986.
- 3) Mirolyubov A.A., Raxmanov I.V.V. Setlin tahriri ostida O'rta maktabda chet

tillaro‘qitishning umumiy metodikasi, -T., O‘qituvchi, 1974.

4) Якубов, Фазлиддин Утаганович. "Лингвистический принцип в теории перевода во взглядах немецких лингвистов." *Актуальные вопросы современной науки*. 2014.

5) Yakubov, Fazliddin Utaganovich. "Improving communicative language skills through role playing activity." *Science and Education* 3.2 (2022): 1006-1010.

6) Shodiyev, Muxiddin Berdimuradovich. "The usage of web technologies as social network (Facebook) in teaching a foreign language to adults." *Science and Education* 3.2 (2022): 973-977.

DIFFERENT APPROACHES TO THE PHRASEOLOGY IN LINGUISTIC STUDY

Shukurova Z.

*Jizzakh branch of National University of Uzbekistan,
Foreign languages Department, teacher*

Shukurova D. F.

*Jizzakh branch of National University of Uzbekistan,
Philology and teaching languages, student of 204-20*

Annotation: *In this article discussed about different approaches to the phraseology in linguistic study and given some important information.*

Keywords: *approaches, Cross linguistic, phraselological units, metaphors.*

Uzbek language has developed along history of the Republic of Uzbekistan. During this time it collected a great number of phraselological units, which people found successful, interesting and still have used them. So there was a special section of linguistics-phraseology, a set of stable expressions of independent importance.

Learning English is widespread worldwide and nowadays English knowledge and speaking skills is a need of reality. Knowledge of English phraseology makes reading both publicistic and fiction more understandable and extremely easier. The reasonable use of idioms makes speech more expressive. The English phraseological units, which are not translated verbatim, but have same meaning as in Uzbek ones as rethought, strengthens motivation and have greater effect in learning English language. "By idioms, as with the help of various shades of colors, the information aspect of language is supplemented by a sensual-intuitive description of our world, our life" V.A. Kabulianskiy suggested in his book "Concise dictionary of modern English idioms" By learning a foreign language, a person simultaneously interconnects two national cultures: native and foreign one. Good knowledge of the foreign language is impossible without knowledge of its idioms.

Cross-linguistic research on phraseology covers a wide range of challenging topics, from the simple comparison of idioms or metaphors in two languages, to the systematic contrastive study of all categories of set phrases across different languages. Current research demonstrates that phraseology in the broad sense is one of the key components of language, and is probably universal. However, the theoretical debate on the definition of set phrases and the interaction between culture, meaning, syntax, figurative language and phraseology is not yet completely settled. Two major theoretical approaches have so far yielded promising results: the first is more semantic and is often associated with cognitive linguistics, while the second can be described as cross-linguistic corpus linguistics. The cognitive approach to phraseology across languages lays stress on metaphors and images as the constituent principles of set phrases, and provides interesting information about the intriguing interplay between universal cognitive principles, culture and phraseology. Cross-linguistic studies based on corpora, on the other hand, offer a statistical analysis of the various categories of set phrases as well as a very reliable methodology. Cross-linguistic phraseology is closely linked to translation studies. A close collaboration